

Recenze

Ďurica, Milan Stanislav, *Dejiny Slovenska a Slovákov v časovej následnosti faktov dvoch tisícročí*, 3. opravené a doplnené vydání, Bratislava 2003 (840 stran).

Jistě není náhodou, že se třetí vydání knihy historika, kněze, překladatele a publicisty M. S. Ďuricy objevilo na pultech českých a slovenských knihkupectví v roce 2003, tedy právě v době desátého výročí obnovení slovenské státnosti. Již její předcházející vydání měla poměrně velký ohlas: první a druhé vydání o necelých deset let dříve (1995, 1996), financovaná programem Phare¹, byla dokonce distribuována (!) do základních škol jako účelová publikace Ministerstva školství SR. Toto rozhodnutí bylo systematickým záměrem některých slovenských politických kruhů, podporovaných zejména Slovenskou národní stranou a Maticí slovenskou ve snaze postavit jednoznačně základ slovenských dějin na zcela novém, nečeském a nemaďarském pojetí, a vytvořit tzv. „slovenský výklad dějin“. Proti tomuto pojetí se postavil kolektiv historiků z Historického ústavu SAV, Slovenský svaz protifašistických bojovníků, slovenští židé a další skupiny a hnutí. Přestože byla kniha vydána již poměrně dávno, spory o její hodnotu a hodnověrnost ještě zdaleka neutichly.

V posledních deseti letech vyšly již mnohé knihy o slovenských dějinách (např. Kováč, Dušan, *Dějiny Slovenska*, Praha 1998; Mannová, Elena, *Krátke dejiny Slovenska*, Bratislava 2003; Čaplovič, Dušan, *Dejiny Slovenska*, Bratislava 2000), na kvalitní odbornou moderní příručku slovenských dějin však široká veřejnost dosud čeká. Proto je potřeba vysoce ocenit snahu M. S. Ďuricy, který se do něčeho tak obtížného pustil; jeho snaha však uvízla v půli cesty, pokud vůbec na tuto cestu vstoupila.

Pokud encyklopedii, svojí strukturou podobnou např. Čapkovým *Dějínám země Koruny české v datech*, otevřeme na jakékoli straně, je na první pohled patrné, že autor své „závěry“ překládá jako daná zjištění, jako objektivní fakta řazená v čase. Autor je sice vzdálen prvoplánovému či na první pohled zjevnému ideologizování, není však možné si neuvědomit, že již pouhé řazení faktů je subjektivní, nemluvě o jejich dalších grafických (podtržení, velká písmena), logických (řazení událostí za sebou), terminologických (pražská vláda nařídila..., vznik Česko-Slovenska...) úpravách, které mají od žádané objektivity daleko. Při pozornějším studiu nalezneme subjektivní přístup již v samotných heslech a terminologii: slovenský král Svatopluk, 902 Maďaři napadli Slovensko, Dagobert napadl Sámovo Slovensko apod.

¹ Program Phare usiluje o plnou integraci Slovenska do Evropské unie.

Přes snahu postupovat úzkostlivě v chronologickém pořadí se práce nepřesnými nebo zkreslenými údaji jen hemží. Autor také mnohdy porušuje svoji tzv. kalendářní metodu a mnohé údaje doplňuje vlastními komentáři, citáty různých, často anonymních autorů a úryvky z dokumentů, které nejsou pro zvolené téma relevantní či svojí výpovědí dostatečně hodnotné. Autor je tvůrcem dějin – tam, kde fakta neodpovídají, neváhá, aby je zkonstruoval a začlenil svůj výklad do „logiky dějin“. V tomto přístupu, stejně jako ve snaze dějiny přesně datovat, matematicky uchopit, aby se „vždy něco dělo“, připomíná svého kolegu, kronikáře Václava Hájka z Libočan, který dějiny rekonstruoval v 16. století.

Pro ilustraci se podívejme na několik faktů ze starších slovenských dějin:

- 623 Sámova říše – „Centrum tohoto státního útvaru bylo velmi pravděpodobně území okolo Bratislavy a Nitry... možno v něm vidět nejstarší kořeny slovenského národa a jeho státnosti.“
- 822 Velká Morava – „Název Moravané je čistě zeměpisné povahy a nemohl se vztahovat na žádné jiné slovanské etnikum kromě Slováků, neboť žádní jiní Slované tehdy na tomto území nebyli.“
- 833 Velká Morava – „Vznik Velké Moravy je zavádějící tvrzení, na kterém se zakládá mýtus o prvním společném státě Čechů a Slováků, jaký v dějinách nikdy nebyl.“
- 862 Velká Morava – „Král Slováků Rastislav se obrátil na byzantského císaře Michala III. se žádostí, aby mu poslal biskupa a učitele, kteří by slovenskému lidu hlásali evangelium v jeho slovenském jazyce.“
- 863 Cyril a Metoděj – „Konstantin a Metoděj začali hned působit mezi Slováky a založili první školu na Slovensku.“
- 880-885? – Velká Morava – „Kníže slovanského kmene Čechů Bořivoj pravděpodobně přijal křest od arcibiskupa Metoděje na Slovensku...“
- 894 Svatopluk – „9. nebo 17. března zemřel slovenský král Svatopluk.“
- 902 Velká Morava – „Maďaři napadli Slovensko...“
- 1415 Jan Hus – „V jednom z protestních listů moravské šlechty proti odsouzení a upálení Jana Husa se tvrdí, že křivé svědectví proti Husovi škodí České koruně a jazyku slovenskému.“
- 1434 Zikmund Lucemburský – „Uherský král a (od roku 1433) římský císař Zikmund Lucemburský zemřel ve Znojmě 9. prosince.“

A z moderních slovenských dějin:

- 1898 – „Slovenský stoupenec politických idejí českých profesorů T. G. Masaryka a F. Pastrneka, nedávno promováný lékař Vavro Šrobár začal v Skalici vydávat československý, a tedy proti slovenskému národnímu hnutí orientovaný časopis Hlas.“
- 1918 – 1. světová válka – „Andrej Hlinka... žádal záruky, aby Slováky nezničil český ateismus, neboť „Česko je náboženským nepřítelem Říma od Husa a Bílé hory. Všechno neštěstí připisuje Římu a katolicizmu.“
- 1918 – vznik ČSR – „18. října T. G. Masaryk vydal Washingtonskou deklaraci, kterou jeho „vláda“ vyhlásila samostatnost česko-slovenského státu. Česko-Slovensko tedy formálně vzniklo v zahraničí, bez jakéhokoliv projevu souhlasu obyvatelstva území, na které si jeho tvůrcové činili nároky.“
- 1918 – M. R. Štefánik „Masaryk a Beneš se však neztotožňovali s jeho názory..., potom celkem otevřeně projevovali své sympatie k bolševickému Rusku.“
- 1921 – T. G. Masaryk – „14. září francouzský deník Le Petit Parisien publikoval rozhovor svého redaktora Ch. Richepierra s prezidentem ČSR T. G. Masarykem, ve kterém Masaryk prohlásil: „Slovenský národ neexistuje, to je výmysl maďarské propagandy.“
- 1923 – Alois Rašín – „Socialisté ho nenáviděli jako „kapitalistického diktátora“, který již 14. listopadu 1922 v Česku veřejně propagoval principy italského fašizmu.“
- výtky vůči Ďuricově pojetí 2. světové války jsou zejména mravního a logického charakteru, zasloužily by si svým rozsahem přinejmenším menší studii.

Svůj výklad dějin vystavěl profesor Ďurica na výchozí tezi, že smysl slovenských dějin spočívá v pohybu směrem k samostatnému státu. Tato samostatnost zde podle Ďuricy již na počátku středověku existovala, byla však Maďary a následně Čechy potlačena. Slovenský národ však svůj dějinný boj nevzdal a stále směřuje k naplnění svého dějinného poslání. Pokud jsou mu starověké a středověké dějiny cestou k nezávislosti země a jakýmsi úvodem k pochopení toho, co se později stalo, Slovenský stát kněze J. Tisa je klidnou a spokojenou katolickou zemí, nejvýznamnějším obdobím moderních a vlastně i celých slovenských dějin. Je smutné, že autor bagatelizuje holocaust slovenských židů a odmítá podíl Slovenska na něm. Za „nejzkreslenější“ můžeme považovat rok 1942, kdy autor nejen událostmi ve svém výkladu manipuluje, ale zároveň udává mylné počty deportovaných Židů, zkresluje pravý smysl koncentračních táborů, zlehčuje Tisovu vinu apod. Pojetí dějin je rozhodně nacionalistické, ať již mluvíme o 20. století nebo o dobách dávno minulých, intolerantní, resp. xenofobní.

I když se autor pokouší o zachycení dějin Slováků v uplynulých dvou tisíciletích, těžiště jeho knihy (zhruba jedna čtvrtina) leží v nedávné minulosti, v období let 1938-1945. Všechny předcházející události jsou koncipovány jako součást nevyhnutelného dějinného vývoje, který vrcholí samostatným slovenským státem. Události let 1945-1992 představují pouze malé intermezzo, následované opětovným obnovením slovenské státnosti. Autor se pokusil „ukrýt“ jádro svého zájmu do proudu slovenských dějin jako celku – všechny události nahlíží optikou existence Slovenského štátu, buď jako jeho předehtu, nebo jako jeho dozvuk.

Přes jisté pozitivní stránky – není jich ovšem mnoho (dotažení dějin až do současnosti, citace, mapy, solidní rejstřík a bibliografie) – , je kniha tendenčním dílem, jež obsahuje mnohé pasáže antižidovského, antičeského a antimadžarského charakteru. V líčení slovenských dějin a v přístupu k naší minulosti představuje jednoznačně cestu zpět, neboť interpretuje logiku slovenských dějin zcela v novoludáckém duchu. Její omyly netkví pouze ve špatném historickém pojetí dějin, ale zejména v její morální a filozofické rovině a v silném ideologickém pojetí, které dějiny zjednodušuje a mylně interpretuje, čímž devaluje jejich historickou hodnotu. Ďurica píše své pojetí dějin ve snaze znovu nalézt ztracený ráj, který zde, jak sám dokazuje, již na počátku slovenských dějin existoval a který se opět v roce 1993 vrací. Pro všechny chyby slovenské politiky má vysvětlení: byli to Maďaři, Češi nebo Židé, kteří vědomě slovenskou vyspělost brzdili a neumožňovali jí vyniknout mezi ostatními národy. Ďuricova práce s dějinami je jasně v duchu koncepce Františka Palackého – dualismus dobra a zla, střet Slováků s ostatními, vědomé rozdělení na my=dobří a oni=špatní.

Rozvířené diskuse kolem Ďuricovy knihy jsou dokladem, že Slováci vnímají své dějiny citlivěji než např. Češi. Ďurica své romantické hledání kořenů Slovenska přesouvá i do období, kdy slovenská státnost ještě neexistovala. To mu však nijak nebrání v prosazování jednolité nepřerušované linie dějin, která se táhne od 5. století až do dnešních dnů. Můžeme souhlasit s historikem I. Kamencem, jenž konstatoval, že tato kniha nepatří do škol ani jako příručka, ani jako učebnice dějin.

V roce 1993 se prof. Ďurica stal laureátem Státní ceny ministra kultury Slovenské republiky. V roce 1995 jej italský prezident O. L. Scalfaro poctil jedním z nejvyšších řádů Za zásluhy Italské republiky. V roce 2000 mu Historický odbor Matice slovenské udělil Cenu Daniela Rapanta ze celoživotní dílo v oblasti historických věd.